

ПЕДАГОГІЧНІ МАРКЕРИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кузьменко І. А.,

аспірантка III-го року навчання кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти та дитячої творчості Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,

Цвєткова Г. Г.,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти та дитячої творчості Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

У статті розкрито проблему формування основ критичного мислення у дітей старшого дошкільного віку в умовах сучасного закладу дошкільної освіти та значення розвитку основ критичного мислення у подальшому. Наведено педагогічні маркери формування та розвитку основ критичного мислення старших дошкільників, представлені інтерактивними формами і методами роботи. Запропоновано найбільш ефективні методичні прийоми формування та розвитку основ критичного мислення у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: критичне мислення, особистісний розвиток, педагогічні маркери, педагогіка партнерства.

The article reveals the problem of forming the basics of critical thinking in older preschool children in a modern preschool institution and the importance of developing the basics of critical thinking in the future. Pedagogical markers of formation and development of bases of critical thinking of senior preschoolers are presented, presented by interactive forms and methods of work. The most effective methodical methods of formation and development of bases of critical thinking at children of senior preschool age are offered.

Keywords: critical thinking, personal development, pedagogical markers, pedagogy of partnership.

Сучасному інформаційному суспільству притаманний швидкий темп розвитку з опорою на сучасні технології та новітні засоби інформації, які мають безумовний вплив на індивідуальну та суспільну свідомість, спрямовують суспільне життя в нове русло. Критичне мислення є одним із основних умінь сучасної людини, воно стимулює бажання поповнювати свої знання, допомагає виховувати почуття відповідальності, взаємодопомоги і комунікабельності. В наш час діти повинні орієнтуватися в нових технологіях, володіти широким спектром компетентностей, приймати самостійні рішення, проявляти творчий підхід у вирішенні виникаючих проблем.

Технологія формування та розвитку

критичного мислення відповідає вимогам Національної доктрини розвитку освіти України та Базового компоненту дошкільної освіти (від 12.01.2021р.) щодо переходу до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, коли основна увага спрямована на процес набуття дітьми знань, умінь, навичок і життєвого досвіду загалом.

Вітчизняні дослідники, серед яких О. Пометун, С. Терно, О. Тягло, відзначаючи такі особливості критичності мислення, як здібність до вирішення суперечностей, пошук нестандартних способів їх розв'язування, аналіз через рефлексію результатів власної розумової діяльності та її наслідків, відкритість для нових ідей, повага до опонента, толерантність, пошук компромісу, пропонують використовувати прийоми, що сприяють активізації розумової діяльності дітей старшого дошкільного віку, усвідомленню матеріалу, що вивчається, розв'язуванню проблемних завдань, виробленню власної думки тощо [1; 3; 4].

Критичність мислення спрямована на процес пізнання, способи отримання нової інформації дитиною, на саму дитину, як суб'єкт освітньої діяльності, набуваючи особливого значення, оскільки в умовах сьогодення відбувається переосмислення функцій педагогів і вихованців та їх взаємодії під час освітнього процесу. Прояв критичності мислення дає можливість вихованцю самостійно і свідомо виконувати необхідні завдання, без потреби зовнішніх чинників і впливів, постійного контролю з боку вихователя. Вищесказане підкреслює важливість формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку, що забезпечить осмислене оперування знаннями та способами діяльності надалі.

Наразі не існує універсальних технологій формування та розвитку основ критичного мислення у старших дошкільників. Сучасний педагог, з метою відходу від застарілого суб'єкт-об'єктного підходу у навчанні і вихованні, все частіше вдається до застосування педагогічних інновацій у повсякденному освітньому процесі, маючи на меті перетворити взаємодію з вихованцями на творче співробітництво, спрямування на особистісно-орієнтоване навчання в основі якого лежатиме принцип тріадної взаємодії педагогіки партнерства: педагог-дитина-батьки.

Прикладом можуть бути інтегровані заняття у формі дискусій, квестів із застосуванням моделювання ситуацій, рольових ігор, інноваційних технологій, дослідницьких проєктів, конкурсів, аукціонів, виставок, фотосесій, колажів, тощо.

Останнім часом серед педагогів України набули широкої популярності інтерактивні методи навчання, засновані на принципах

активності, відкритого зворотного зв'язку, довіри в спілкуванні, експериментуванні, рівності позицій, тощо [2, с. 6-8]. Вони сприяють формуванню і розвитку критичного та аналітичного мислення, спонукають до творчого мислення, вчать вирішувати різноманітні завдання, шукати відповіді на питання, що найбільше хвилюють, сприяють до колективної взаємодії, дають можливість проявити себе в колективі. О. Пометун визначає інтерактивне навчання як певну систему способів, прийомів, методів освітнього процесу, заснованого на паритетності, багатосторонній комунікації, побудові власних знань дитиною, використанні самооцінки та зворотного зв'язку, постійній активності дітей в процесі освітньої діяльності [1].

Серед інтерактивних методів навчання і розвитку варто відмітити такі як ейдетика, едьютейнмент, скрайбінг, теорія розв'язання винахідницьких завдань, STREAM-технології, застосування яких вимагає від вихователя ретельної підготовки і планування своєї роботи з метою ефективного та глибокого засвоєння необхідного матеріалу дітьми. На підготовчому етапі вихователь чітко визначає тему, мету і форму заняття, питання, які необхідно вирішити; добирає методи, що відповідають віковим особливостям та рівню розвитку дітей. Вступна частина передбачає повідомлення теми і мети заняття, актуалізацію опорних знань. Вихователь дбає про те, щоб виконанню майбутнього завдання передувала підготовка. Добираючи інтерактивну вправу для основної частини вихователь орієнтується на те, щоб дана вправа була провідною для засвоєння нових знань. На цьому етапі роль вихователя полягає в залученні всіх вихованців до виконання завдання, встановленні комунікації між всіма учасниками освітнього процесу, об'єднанні суміжних думок, спонуканні до відстоювання власних позицій дітьми, підведенні їх до певних висновків з обов'язковим обговоренням результатів виконання інтерактивної вправи. При цьому, не слід перенавантажувати дітей, використовуючи більше одного-двох інтерактивних методів на одному занятті. На заключному етапі вихователь зосереджує дітей на емоційному аспекті, почуттях, які вони переживали протягом заняття (Що найбільше сподобалось? Які труднощі виникали? Як оцінюєте свої дії?, тощо) та підводить загальний підсумок.

Щоб підсилити зусилля педагога, слід кожне заняття планувати за схемою виклик – реалізація – рефлексія, яка має і послідовність використання, і зумовлює реалізацію міжпредметних зв'язків. Стадія виклику передбачає створення доброзичливої атмосфери заняття, аналіз знань з теми, налаштування на робочий процес і може

включати в себе такі прийоми: «Дерево пророкувань», «Читання з зупинками», «Кошик ідей», «Вірні і невірні твердження», тощо. Стадія реалізації передбачає ознайомлення з новим матеріалом, розв'язання ключових проблем і може містити в собі прийоми: «Логічні ланцюжки», «Кубик Блума», «Товсті і тонкі запитання», «Сінквейн», «Кластер», «Мнемотаблиці», «Моделювання», ін. На стадії рефлексії учасники освітнього процесу обмінюються думками щодо отриманої інформації, співвідносять її з уже наявними знаннями, відстоюють власну позицію, роблять висновки. На цій стадії доцільно застосовувати «Кола Венна», «Кластери», «Шість капелюхів міркування», «Інтелектуальні картки» та багато іншого. За умов застосування такого типу прийомів в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти, діти, на основі отриманого досвіду, аналогій і узагальнень, навчаються самостійно орієнтуватися навіть у складних ситуаціях і вирішувати проблеми без сторонньої допомоги. Вихователь лише контролює і координує їх діяльність, набуває ролі консультанта та помічника.

Базова модель технології, яка застосовується систематично та цілеспрямовано і включає в себе 3 стадії, виклик-реалізацію-рефлексію, є основою для побудови освітнього процесу, та поєднання методичних прийомів, які сприяють формуванню основ критичного мислення у старших дошкільників.

Отже, критичне мислення у педагогічному контексті є одним з видів продуктивного мислення, що проявляється в особливих вміннях особистості та передбачає аналіз та оцінку певної інформації з метою пошуку істини та оптимальних шляхів вирішення завдань. Впровадження новітніх освітніх технологій в освітній процес є підґрунтям для ефективного формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку. Зміст, форми, засоби, методи роботи, спрямовані на досягнення мети і є педагогічними маркерами формування та розвитку основ критичного мислення дошкільників. Саме завдяки ним традиційний процес пізнання дітьми оточуючого світу набуває рис індивідуальності і стає невимушеним, безперервним, продуктивним та усвідомленим.

Джерела:

1. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. К., 2007. 142 с.
2. Сисова С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. К.:ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.
3. Герно С.О. Теорія розвитку критичного мислення. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 105 с.
4. Тягло О.В. Критичне мислення як освітня

іновація. Вісник Університету внутрішніх справ.
Харків, 1997. Вип. 2. С. 229-232.